

licitatem consistere : et sub hac ratione illud proponit voluntati, et ab ipsa ita diligitur. Posteriori modo dicitur, aliquid diligi per modum ultimi finis, in bonis quidem, quando amando honestum, in eo Deus, ejusque gloria, virtute amatur, in malis autem, quando contra rectam rationem, et contra amorem Deo debitum aliquid amatur, quod ejus amicitiam dissolvere sufficiat. Priori modo errare solent homines, et multi infideles errarunt, constituendo ultimum finem in re aliqua creata, ex falso judicio intellectus : Angeli vero non possunt hoc modo deficere in electione ultimi finis, quia non possunt tale judicium intellectus habere, cum sit contra naturalem evidentiam, quam ipsi habent. Et ita de contraria electione ultimi finis fatemur esse aliquo modo immutabilem in Angelo, non quidem quoad exercitium, sed quoad specificationem, quia non potest Angelus illo modo diligere creaturam, ut ultimum finem, cum per intellectum non possit judicare talem esse : potest tamen non exercere dilectionem, seu intentionem circa verum ultimum finem, ut supra dixi, (quia extra visionem beatam loquimur) et ita etiam potest, si illam prius habuit, ab illa cessare. Imo credo etiam posse ad eum statum postea devenire Angelum, ut eum poeniteat, quod talem dilectionem aliquando exerceat, hunc enim actum nunc dæmones habere, probabilissimum est, quia summo odio Deum prosequuntur : quid ergo mirum, quod doleant se aliquando illum amasse ? Nam hic actus non supponit necessario judicium speculative falsum circa Deum, vel finem ultimum, vel circa amorem ejus præteritum, judicando nimirum aut non fuisse bonum, id est, honestum, aut non esse Deo consentaneum, sed sufficit judicium, quo Deum sibi inimicum, et a se odibilem aestimant, ex vi cujus appetunt Deum omni bono, tam intrinseco, quam extrinseco, privare, et consequenter volunt nunquam illum dilexisse, si fieri posset.

27. *Possunt tamen virtute, et implicite circa finem ultimum esse mutabiles.* — Non opus est, ut quidquid Angelus libere amat, velit per modum ultimi finis. — Posteriori modo potest Angelus bene, et male adhærere alicui rei, ut ultimo fini, quia potest recte operari, et peccare, ut in capite præcedenti visum est. Et hoc modo potest mutare electionem semel factam. Nam si bene eligit, seu tendit in ultimum finem, potest ab illo actu postea cessare, et aliquid aliud male amare, ut ultimum finem in actu exercito, modo explicato. Quia ut ita amet,

non est necessarius error positivus in intellectu : sed sufficit, quod tale objectum proponatur, ut amabile, et conveniens sub aliqua ratione, non considerando, vel non satis ponderando alias rationes mali in tali objecto, vel in tali modo diligendi illud, inventas : quam dispositionem potest habere Angelus, non obstante priori bona intentione, quia jam ab illa cessavit, ut supponimus. Et eadem ratione licet malus amor præcesserit, poterit postea deponi ex majori consideratione intellectus, et consequenter poterit talis amor displicere, et contrarius honestus exerceri intra naturæ ordinem, ut loquimur. Quia prior affectio prava non adhæret immobiliter de se, ut probatum est, et ita non potest impedire mutationem, vel in consideratione intellectus, vel in contrario affectu, qui ex tali consideratione liberi sequi potest. Unde cum in illa ratione sumitur, dispositionem ad talem amorem esse immutabilem in Angelo, negatur assumptum, quia nulla dispositio præcedit, nisi apprehensio intellectus, quæ secundum actum mutabilis est, ut omittam, fortasse libertatem voluntatis sufficere ad illam mutationem affectus, etiamsi positiva mutatio in intellectu non fiat : dummodo in illo non sit judicium intellectus quod necessitatem voluntati imponere valeat, quod judicium in Angelo viatore, et præsertim in pura natura, vel inveniri non potest, vel saltem necessarium non est ad dilectionem virtutalem, vel actualem ultimi finis, sive bonam, sive malam. Adde denique non esse necessarium, ut quidquid Angelus libere amat, velit per modum ultimi finis, ut capite præcedenti tetigi, et in objectis, quæ sic amat, vel actus quos sic elegit, non procedit ille discursus, et in eis potest facilius esse mutatio.

28. *Ad tertiam rationem in num. 4.—Ad quartam rationem ibid.—Quo pacto Angeli sint capaces, et incapaces poenitentiae.*—Tertia ratio Henrici jam est rejecta : quia non est necesse, ut voluntas liberior majori affectu feratur, quin potius quo liberior est, eo magis poterit affectum moderari, aut intendere, neque si summo conatu feratur, in eo semper cogitur permanere, sed pro eadem libertate poterit ab illo cessare, et alia considerare, per quæ ab illo amore dimoveatur, et ad alium feratur. Ad quartam rationem de incapacitate poenitentiae, respondeo duplicem esse poenitentiam, et duplicem ejus incapacitatem. Una est poenitentia mere naturalis, qua displicet prius factum, propter rationes naturales, vel proprii commodi, vel honoris, vel utilitatis, vel alicujus ho-

nestatis naturalis, et hoc modo concedo Angelum esse capacem poenitentiae, ut ostensum est. Et respectu prioris boni, nisi per gratiam, vel gloriam confirmetur in bono, semper est de se hujus poenitentiae capax, ut libro quinto ostendemus. At vero alia est propria poenitentia de malis commissis, et fructifera apud Deum, quæ est supernaturalis, et infusa. Et respectu hujus potest in Angeli persona duplex capacitas considerari. Una remota, quæ est obedientialis potentia ex parte Angeli, qua posset a Deo talem recipere poenitentiam sine repugnantia absoluta ex parte suæ naturæ, et hanc etiam capacitatem ex parte Angeli confitemur, nemini enim dubium est, quin potuisset Deus dare fructiferam poenitentiam Angelis peccantibus, si voluisset, ut infra libro septimo dicemus. Alia vero est capacitas, quæ præter potentiam obedientialem requirit ex parte Dei voluntatem, vel legem offerendi auxilium sufficiens ad talem poenitentiam, et ex parte creaturæ conditionem, vel proprietatem de se non repugnantem huic legi Dei. Et hoc modo dicimus Angelos esse incapaces poenitentiae, quod in dicto libro septimo late videbimus. Et in hoc sensu locutus est Damascenus et loquuntur alii Patres. Et fortasse D. Thomas ita tribuit Angelis naturalem inflexibilitatem, non ut dicat impossibilitatem absolutam in electione semel facta, sed ut dicat quamdam moralem difficultatem, seu proprietatem naturalem de se in congruam ad poenitentiam statum, ut in dicto libro latius explicabimus.

CAPUT XI.

OBJECTIONI CONTRA SUPERIOREM DOCTRINAM OCCURRITUR, ET QUOMODO ANGELUS IN PURA NATURA POTUERIT ESSE BEATUS, DECLARATUR.

1. *Proponitur objectio contra superiorem doctrinam.*—Ex dictis in superioribus capitibus nascitur difficultas, quia ex illis sequitur, Angelos neque in primo instanti creationis suæ fuisse beatos, nec in pura natura esse potuisse, quod perfectioni angelicæ naturæ valde repugnare videtur. Sequela probatur. Nam dictum est, Angelum non necessario amare super omnia Deum, ut ultimum finem suum naturalem : sine hoc autem amore non potest esse beatus Angelus, nec creatura aliqua intellectualis, quia non potest quiescere in illo tanquam in ultimo fine, nec ad illum se suaque omnia referre, nisi illum super omnia amet : nec etiam potest sine amore esse delectatio in re possessa

et consequenter neque beatitudo ; ergo Angelus non est semper, ac naturaliter beatus. Unde ulterius infertur nunquam esse posse naturaliter beatum, quia dictum etiam est, non solum posse Angelum ab illo amore cessare, sed etiam posse ex vi suæ naturæ aliquid contra illum amorem admittere, graviter peccando, et consequenter aliquid supra illum diligendo. Ergo si id committat, non erit beatus, sed summe miser, et licet non peccet, nihilominus semper versabitur in periculo id faciendi, et amittendi illum amorem ; ergo eo etiam ipso non erit beatus, quia ubi non est certitudo perseverantiæ in statu, non est beatitudo. Nam beatitudo dici non potest, quæ amissibilis est. Et augetur hæc difficultas, ex eo quod dictum est, Angelum ex natura sua esse mutabilem in electione, vel dilectione semel habita cum quacumque deliberatione. Nam hinc sequitur, Angelum in pura natura spectatum, etiamsi post se Deum amet, et naturaliter fruatur, nunquam esse securum, quod in eo statu permanebit, quia potest voluntatem suam retractare. Ergo nunquam esse poterit beatus, quia sine securitate, et inamissibilitate boni possessi beatitudo esse non potest. Tandem difficultatem auget, quod si Angelus semel Deum offendat, non potest naturaliter resurgere, nec ei reconciliari : et consequenter necessario erit semper miser. At vero cum semper sit mutabilis, vix fieri posset, ut diutius vivendo non interdum caderet, ergo moraliter loquendo, non solum non esset beatus, sed potius semper ad miseriam statum perveniret, et in eo perpetuo maneret.

2. *Sententia dicens Angelum necessario esse beatum quoad substantiam beatitudine naturali.*—In hoc puncto duo extrema vitanda esse censeo. Unum est eorum, qui dicunt Angelum necessario esse beatum beatitudine naturali, quia necessario Deum actu contemplatur, et amat, ut auctorem, et finem naturæ, nec ab illo averti, aut rectitudinem naturalem voluntatis amittere potest. Unde dupliciter Angelum considerant : primo, ut creatum in pura natura sine ordine ad supernaturalem finem : secundo, ut creatum, et ordinatum ad supernaturalem felicitatem. Priori modo conditum dicunt, non solum posse, sed etiam esse necessario naturaliter felicem, quia necessitate naturali contemplatur Deum, quantum naturaliter potest, et diligit Deum naturali benevolentia amore, eum ut aliquo modo amicum super omnia diligendo, a quo deficere non potest, quia contra solam naturalem rectitudinem peccare non

potest. At vero de Angelo posteriori modo creato cum ordine ad supernaturalem felicitatem, dicunt, etiam necessario creari in beatitudine naturali, quia (ut supponunt) creatur sine peccato, et consequenter cum tota perfectione sufficienti ad naturalem beatitudinem, et sine imperfectione illi repugnante, et cum debito ordine ad supernaturalem felicitatem. Si vero sit creatus peccet contra supernaturalem finem, et ab illo omnino deficiat, dicunt nihilominus semper retinere quidquid perfectionis est in naturali beatitudine secundum se spectata, quia naturalia manent integra post peccatum; non tamen relinqui cum debita conjunctione, vel subordinatione ad supernaturalem beatitudinem, et ideo in tali statu nomen beatitudinis mereri. Ita sentiunt plures moderni Thomistæ, 1 part., quæst. 56, art. 3, et quæst. 60, art. 5, et quæst. 62, art. 1.

3. *Prædicta sententia ostendit falsa, tum in tribus, quæ supponit.* — Hæc tamen sententia supponit multa, quæ a nobis in superioribus refutata sunt, et ideo sententia ipsa placere non potest. Unum est, contemplationem Dei, quæ ad naturalem beatitudinem in suo ordine sufficit, esse in Angelo ex natura rei necessariam quoad exercitium. Aliud est, amorem naturalem Dei propter seipsum, et super omnia esse eodem modo necessarium. Tertium est, Angelum in pura natura non esse peccabilem. Nam ex his tribus consurgit beatitudo naturalis, vel certe (formaliter loquendo) ex duobus primis, quia posito amore illo necessario, tertium de rectitudine in cæteris actibus naturalibus necessario consequitur. Amor autem ille ad beatitudinem naturalem necessarius est, quia sine rectitudine voluntatis circa finem ultimum beatitudo esse non potest. Imo in ordine naturali amor compleret beatitudinem, tum quia cognitio sola naturalis Dei per se non sufficeret ad continendam semper voluntatem in officio, rectitudinem in omnibus illi præbendo, nisi amore conformaretur: tum quia amor naturalis Dei, vel est perfectior cognitio, etiam in genere entis, vel saltem ad omnem moralem perfectionem magis, et efficacius operatur. At vero licet hæc consequenter dicantur, illa tamen, quæ supponuntur, falsa sunt, ut in superioribus probavi.

4. *Tum in aliis quæ consequenter admittit.* — Valde etiam falsum mihi videtur, quod consequenter conceditur, in dæmonibus manere beatitudinem naturalem, quoad omnem positivam perfectionem ejus. Nec quoad hoc applicatur bene principium illud, quod naturalia

manserunt integra post peccatum. Nam illud intelligitur quoad essentiam, et potentias, non quoad omnes actus naturales, id est, ordinis naturæ, nec quoad naturalem rectitudinem, quæ ab illis pendet. Et ita voluntas Angeli post peccatum adeo misera est, ut Deum ipsum odio habeat. Quomodo ergo possunt dæmones odio habentes Deum, ipsum amore benevolentia diligere super omnia? Deinde repugnantiam involvit illa sententia, quia Angelus creatus ad finem supernaturalem non potest ab illo deficere, quin etiam naturalem rectitudinem necessario amittat, etiam quoad substantialem ejus perfectionem. Et hinc ulterius ab effectu colligitur, illum actum amoris non esse ex natura rei simpliciter necessarium, quia si amor naturalis necessarius esset, ille resisteret, ne voluntas aliquid sibi repugnans admitteret, et cum omne peccatum etiam sit contra supernaturalem finem, in se sit quid naturale, et repugnans etiam fini naturali, ex hac parte illi resisteret. Non est ergo in illis actibus, et consequenter, neque in beatitudine naturali Angeli tanta necessitas.

5. *Alter sententia extrema Angelum per naturam esse incapacem alicujus beatitudinis naturalis.* — Aliud extremum est, Angelum per naturam esse incapacem alicujus beatitudinis naturalis. Ita sentit Vasquez, 1 part., disp. 2, præsertim num. 6 et 7, et præcipue fundatur, vel in hoc quod Angelus non potest diligere Deum super omnia dilectione naturali, et amicitia, seu benevolentia, per donum creationis sine speciali dono gratia, vel in hoc, quod talis amor, quocumque modo habeatur, amissibilis est per peccatum, et sine inamissibilitate non potest esse vera beatitudo. Sed primum fundamentum falsum sumit: nam Angelus in pura natura conditus, et nunc etiam in statu, in quo creatus est, potuit Deum, ut suæ naturæ auctorem propter ipsum, et propter summam bonitatem suam super omnia diligere, ut diximus cum D. Thoma in dicta quæst. 60, art. 5, et latius in materia de Gratia, libro primo 1 ostendimus. Unde ex parte non repugnabat, Angelum in pura natura conditum esse per operationes ejusdem naturæ beatum. Alterum vero fundamentum probat, illam beatitudinem naturalem non fore omni ex parte completam, et summam, nihilominus tamen, non probat non posse esse veram, et essentialem beatitudinem in ordine suo.

6. *Prima conclusio.* — *Angelus in pura natura potuit etiam in naturali beatitudine creari.* — Dico ergo primo. Angelus in pura natura

creatus potuit etiam in naturali beatitudine creari. Probatur, quia creari potuit cum perfecta cognitione Dei naturali, juxta cujusque Angeli capacitatem, et cum actuali amore benevolentia Dei super omnia, et sine ullo peccato, et cum morali potestate, imo et facilitate nunquam peccandi, ac denique cum magna vitæ jucunditate. Sed hæc sufficiunt ad naturalem beatitudinem; ergo. Major satis patet ex dictis, quia Angelus naturaliter est capax illarum perfectionum, et cum in instanti fiant, potuerunt incipere cum natura, et quia non excedunt naturales vires, imo inter se sunt connexæ, et una ex alia sequitur, potuerunt etiam esse simul, ergo potuit Angelus cum illis omnibus creari. Imo licet Deus non cogeretur creare Angelum cum tota illa perfectione, ut dictum est: nihilominus id facere esset magis consentaneum ejus magnificentia, et sapientia, ac bonitati, ut effectus juxta naturalem capacitatem suam perfectissimus ab ipso prodiret. Circa minorem autem propositionem, quod hæc perfectio ad veram naturalem beatitudinem sufficeret, potest de modo loquendi moveri quæstio. Verumtamen, cum non sit in rebus omnibus æqualis perfectio ad beatitudinem exigenda, non est cur dubitemus illam vocare beatitudinem naturalem, nam per hoc additum satis significatur, non esse summam, sed qualem natura creata juxta sua merita postulare potest. Et declaratur, quia in eo statu natura angelica esset conjuncta suo ultimo fini, eo modo quo potest, et debet, solumque illi deesset intrinseca perpetuitas, vel potius perpetuitatis certitudo, et impotentia cadendi ab illo statu (quæ inamissibilitas dicitur): hæc autem conditio, licet in summa, et excellenti beatitudine requiratur, nihilominus sine illa, et cum potestate absoluta nunquam amittendi talem statum poterit esse substantialis beatitudo ordinis naturalis, licet illa proprietate careat, et omnino perfecta non sit.

7. *Confirmatur.* — Ac denique confirmatur, qui juxta communem sensum, et modum gravium auctorum de naturali beatitudine loquentium, ad ejus rationem essentialem, et absolutam sufficit illa perfecta conjunctio cum ultimo fine, ejus natura capax est. Et ita Aristoteles, lib. 10, Eth., cap. 7 et 8, aliquam beatitudinem hominis in contemplatione substantiarum separatarum posuit, et Boetius dixit, beatitudinem esse statum omnium honorum aggregatione perfectum. Quod in unoquoque rerum ordine secundum illius capacitatem intelligendum est.

Atque hac ratione de facto censentur Angeli creati in aliqua beatitudine, vel supernaturali via, vel naturali simpliciter, licet a principio illam inamissibilem non acceperint. Ergo a fortiori idem dicendum est in puris naturalibus. Illo autem modo loquuntur D. Thomas, et sectatores ejus, 1 part., quæst. 62, art. 1, et Scotus, 2, dist. 3, quæst. 9, in responsione ad quæstionem, et probationibus ejus, et dist. 4, quæst. 1, argumento primo, cum solutione, et Durandus ibi quæst. 1, Malonius ibidem, disp. 1, conclus. 1. Et eodem modo loquitur Augustinus, multis in locis, lib. 11, Genes. ad litteram, c. 26, et 11, de Civit., cap. 11, ubi ait, Angelos ita esse creatos, *ut statim sapienter, beateque viverent, licet non statim excellentiam sapientis, beateque vitæ acceperint*, quam paulo inferius vocat *plenitudinem beatitudinis*: sentiens dari posse aliquem beatitudinis modum extra visionem beatam. Et idem habet Fulgentius, de Fide, ad Petrum, cap. 3, ubi de malis Angelis ait: *Pars Angelorum, quæ a suo creatore Deo, quo solo beata fuit, voluntaria prorsus aversione discessit, initium suæ damnationis invenit.* Et similia habet Gennadius, de Ecclesiast. dogmatib., cap. 59 et sequentibus, et plures in lib. 5, cap. 2, referemus. Quin potius etiam de primo homine ait sæpe Augustinus, fuisse in statu aliquo beatitudinis creatum, ut in lib. 14, de Civit., cap. 10, 19 et 26, videre licet, et infra in tract. 2, lib. 3, latius dicemus.

8. *Secunda conclusio.* — *Angeli potuerunt creari a Deo in pura natura cum naturali beatitudine eaque inamissibili.* — *Probatur.* — *Obstaculum removetur.* — Secundo dico, credibile esse, Angelos in pura natura conditos potuisse per providentiam DEI suo modo consentaneam naturæ constitui in tali statu suæ beatitudinis, in quo ab illo jam cadere non possent, et ita etiam quoad conditionem inamissibilitatis haberent statum perfectum illius beatitudinis, ejus naturaliter essent capaces. Hanc conclusionem facile admittent, qui putant Angelos esse in naturalibus impeccabiles. Item qui putant esse immutabiles ab electione, cum integra deliberatione semel facta. Verumtamen absolute probatur, quia licet ipsa immutabilitas non sequatur intrinsece ex naturali conditione Angeli, saltem est illi maxime consentanea, et proportionata: et alioqui dari poterat per auxilia divina ordinis naturalis, et consentanea divinæ providentiæ tali naturæ proportionatæ. Est enim considerandum, Deum etiam ut auctorem naturæ non debere rebus omnibus eundem providentiæ modum, nam

altiolem petent res intellectuales, et liberæ, quam reliquæ. Unde probabile est, quod licet creaturæ intellectuales non fuissent ad supernaturalem finem ordinatæ, in eis esset futurus ordo alienius meriti et præmii ex institutione divina consentanea naturæ. Nullum autem præmium non excedens naturalem ordinem magis accommodatum bene operantibus, et per aliquos actus deliberatos in bono, in quo creati essent, perseverantibus, cogitari potest, quam inamissibilis beatitudo naturalis, vel confirmatio infallibilis in illa, si jam fuisset a principio collata, ergo verisimile est, etiam intra latitudinem beatitudinis naturalis potuisse Angelos per naturalia merita pervenire ad statum in quo illam inamissibiliter possederunt. Neque obstat, quod talis status, et auxilia, quæ ad illum requirerentur, essent beneficia non debita naturæ, ac subinde potius esse censenda gratuita, quam naturalia. Non (inquam) hoc obstat, quia satis esset, quod essent debita, suppositis bonis meritis a Deo postulatis ut auctore naturæ. Merita vero ipsa essent quidem beneficia gratuita eo modo, quo beneficium creationis gratuitum appellari potest, et non altiori: quia supposito beneficio creationis, ille ordo providentiæ esset aliquo modo debitum tali naturæ secundum se, et absolute spectatæ, et ad finem altiolem ad supernaturalem non ordinatæ.

9. *Ad rationem dubitandi in num. 1.* — Atque hinc patet responsio ad rationem dubitandi in principio positam. Nam imprimis concedo, non esse actualem beatitudinem sine actuali contemplatione, et amore Dei: nego autem, esse de ratione beatitudinis generatim sumptæ, ut isti actus sint necessarii quoad exercitium. Nam si de facto Angelus creatur cum his actibus sua naturali beatitudine, pro tunc id satis est ad rationem beatitudinis (licet non ex omni parte perfectæ) quod possit Angelus in illis actibus semper permanere si velit, etiamsi per contrarium actum possit illam amittere. Nam inamissibilitas non est de ratione omnis beatitudinis, præsertim naturalis, ac viæ, ut dixi. Ad alias vero difficultates jam declaratum est, quomodo possit Angelus intra naturalem statum firmitatem et stabilitatem in sua beatitudine naturali comparare. Adde vero, etiam in illo statu non videri necessarium, quod amor vel contemplatio essent in Angelo cum necessitate quoad exercitium, nam ad inamissibilitatem talis beatitudinis sufficeret necessitas quoad specificationem, quam Deus posset facile conferre. Et tunc sta-

tus beatitudinis, quasi habitualis esset perpetuus, et continuus, actualis autem beatitudo non necessario semper esset continua, dici tamen posset perpetua, quatenus semper esset in potestate habentis exercere illam. Et fortasse semper esset continua, non ex absoluta necessitate naturali, sed ex perfectissimo usu libertatis, in quo posset etiam per divinam providentiam Angeli voluntas confirmari.

CAPUT XII.

UTRUM VOLUNTAS ANGELI CAPAX SIT NATURALIUM HABITUUM, QUI PROPRIIS ACTIBUS ACQUIRANTUR.

1. *Prima sententia negans naturales habitus in Angelorum voluntatibus.* — Quamvis hæc quæstio a theologis hic non disputetur, mihi visum est ad complementum hujus libri necessaria, et ideo breviter illam expediã, nam reliqui etiam theologipauca nobis de illa tradiderunt. Aliqui enim ex illis generatim, et sine distinctione docent, in Angelis nullum esse habitum acquisitum. Ita loquitur Durandus, in 3, distin. 23, quæst. 1, ad 1, ubi ait, *Proprium esse naturæ intellectualis non habere, nec requirere habitus, nisi sit cum natura sensitiva*, et ait *ut patebit*. Ibi autem non probat, nec alibi invenire potui. Videtur tamen fundari, quia necessitas habituum in anima rationali, quoad voluntatem præcipue, videtur oriri ex conjunctione ad appetitum sensitivum, et ideo ubi non est illa conjunctio naturæ intellectualis cum sensitiva, non videntur necessarii habitus. Idem sentit Scotus, in 2, distin. 3, quæst. 10, ad 2, primæ opinionis, sed loquitur de solo intellectu, et non absolute negat, sed ex suppositione, quod intellectus sit omnino determinatus. Generalius videtur loqui Maironius 3, distin. 33, quæst. 1, art. 5. Idem sentit Cajetanus, 1. part., quæst. 54, art. 1 et 4, et quæst. 63, art. 1, et idem videntur sentire alii, qui omnes habitus acquisitos, etiam circa contingentia in intellectu Angeli negant, quos superiori libro capite antepenultimo allegavi, in numero sexto.

2. *Fundamentum superioris sententiæ.* — Fundamentum hujus sententiæ esse videtur, quia voluntas Angeli natura sua est prompta, et facilis ad suos actus efficiendos, ergo non indiget habitibus acquisitis, neque est illorum capax. Probatur consequentia: quia omnis habitus ponitur, vel propter substantiam actus ut habitus supernaturales, et per se infusi, de quibus non tractamus, quia voluntas Angeli

per se non est sufficiens ad illos efficiendos, ut libro quinto videbimus. Vel ponuntur habitus propter facilitatem actus, ut acquisiti; ergo si hæc necessitas in Angelis non invenitur, nec capacitas ad hos habitus reperitur. Probatur ergo primum antecedens, quia voluntas angelica est perfecta causa ex natura sua, et non habet intrinsecum impedimentum ad suum actum eliciendum, nec conjuncta est inferiori appetitui, a quo retardari possit; ergo. Secundo, quia si in Angelorum voluntate aliqui essent habitus, maxime essent virtutes: sed virtutes esse non possunt; ergo nullos habitus acquirere possunt. Probatur minor, quia in præcedenti libro diximus, non habere habitus acquisitos virtutum intellectualium; ergo a fortiori non acquirunt virtutes voluntatis. Deinde probatur inductione, quia imprimis non sunt in eis virtutes morales, teste Aristotele, lib. 10. Ethic., cap. 8. Nam quos ille vocat Deos, in quibus negat has esse virtutes, non sunt nisi Angeli. Virtutes autem theologicæ non possunt acquiri per actus, nec pertinent ad ordinem naturæ, de quo nunc agimus. Nec etiam in illo ordine potest esse aliquis habitus acquisitus illis virtutibus cum proportionem respondens. Nam Angeli naturaliter amant Deum amore concupiscentiæ, et ut bonum suum sine ulla difficultate: imo cum summa propensione naturæ, quia in eo etiam seipsos maxime amant. Nec etiam ad amandum Deum amore benevolentiae naturali habitu indigent: quia vel non possunt Deum naturaliter sic amare, ut aliqui putant, vel si possunt, necessario illum amant, ut alii in alio extremo opinantur, vel saltem magna facilitate, et propensione id faciunt, quia, ut sæpe dicit D. Thomas, ipsa voluntas naturaliter est ad hoc inclinata. Unde multi putant, etiam in nobis non acquiri hunc habitum, nec in Adamo fuisse per accidens infusum.

3. *Secunda opinio docens Angelorum voluntatem esse capace habituum, qui per actus acquirantur.* — Nihilominus aliorum, et gravium theologorum opinio est, voluntatem Angeli esse capace habituum, ac proinde per actus suos illos acquirere posse. Ita docet Scotus, in 3, distinct. 33, quæst. unica, § *Ad primum*, et non contradicit his, quæ dixerat in 2, distinct. 5, quæst. 10, ad 2, primæ opinionis. Nam potius ibi etiam docet, quod si potentia Angelis indeterminata, potest acquirere habitum: voluntas autem Angeli, eo ipso quod libera est, indeterminata est; ergo secundum Scotum est capax habitus. Et hoc sequi-

tur Major in 3, distinct. 33, tract. de Justitia, quæst. 3, ad ult., Angustus, in Moral., capit. 8. Nec dissentit Azorus, tom. 1, lib. 2, capit. 25, quæst. 4. Tenet Molina 1. part., quæst. 58, art. 1, in fin. Ubi alii moderni Thomistæ, qui in intellectu Angeli habitus naturales admittunt, illos non possunt in voluntate negare, si consequenter loquantur. Fundamentum est, quia voluntas Angeli quantumvis perfecta sit, nihilominus usu, et frequentatione actuum potest reddi facilior, et magis propensa ad similes exercendos. Item quia supposita imperfectione quod talis potentia non est semper in actu secundo, acquireret habitum, qui de se ad perfectionem pertinet, augebit enim vim et efficaciam agendi; ergo non est cur Angelis hæc perfectio negetur. Item quia intellectus Angeli ex actibus cognoscendi, quos prius habuit, acquirit memoriam, et ex actibus circa res probabiles, vel obscuras acquirit habitus opinionis, vel fidei; ergo cum circa opera voluntatis contingenter se habeat, etiam poterit in illis habitum acquirere.

4. *Notatio pro suadenda secunda sententia.* — Hæc posterior sententia mihi vera videtur, ad illam vero melius explicandam, et fundandam adverto, ex duplici capite posse voluntatem Angeli censerì incapacem habitus, vel ex parte sua, quia non habet potentiam activam, vel receptivam habitus, vel ex parte objecti, seu materiæ circa quam versatur habitibus. Hæc posterior causa non potest esse universalis, sed erit ad summum de aliquibus habitus, vel virtutibus, quæ non habent materiam Angelis accommodatam. Ut a multis censetur esse virtutes morales, prout in nobis sunt, ut temperantia, quæ versatur circa delectationes tactus, fortitudo circa pericula humana, seu corporis, justitia, ut est circa commutationes humanas, de quibus locutus est Aristoteles in dicto loco 10 Ethic., c. 8. In præsentem autem non intendimus ad hæc particularia descendere, quæ ex cognitione illarum virtutum pendunt, aliquid tamen obiter insinuabimus.

5. *Probatur jam secunda sententia.* — *Virtutum habitus in demone.* — Priori ergo modo voluntatem Angeli consideramus. Et sic dicimus voluntatem Angeli ex se non esse naturaliter incapacem habituum, quos per suos actus sibi acquirere, seu in se efficere possit. Hoc imprimis probo ex habitibus pravis, nam demones habent pravis habitus suis malis actibus acquisitos; ergo naturalis voluntas Angelorum non est incapax habituum acquisitorum. Consequentia clara est, et antecedens